

עלה אל הר העברים הזה

אליעזר דניאל יסלזון

הרקע

פרשת פינחס כוללת תשעה סיפורים שונים כמפורט בטבלה הבאה. כל הסיפורים מתרחשים בשנה האחרונה ללכתם של בני ישראל במדבר, לקראת כניסתם לארץ כנען.¹

1	כ"ה 10-15	הנני נותן לו את בריתי שלום	סיום הסיפור על המפלה בשיטים
2	16-18	צרור את המדיינים	בעקבות המפלה בשיטים
3	כ"ו 1-51	המפקד השני של בני ישראל	
4	52-56	לאלה תחלק הארץ בנחלה	
5	57-65	מפקד הלויים	נספח ל 3
6	כ"ז 1-11	בנות צלפחד וירושתן	נספח ל 4
7	12-14	עלה אל הר העברים	
8	15-23	בקשת משה - איש על העדה	מינוי יהושע
9	כח, ט-ל 1	קרבות המוספים	

3. בחירת יהושע

(יח) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסִמַּכְתָּ אֹתוֹ יָדְךָ עָלָיו: (יט) וְהֶעֱמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֱלֹהֵי הַכְּלֵן וּלְפָנַי כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם: (כ) וְנִתְּתָה מִהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָל־עַדְתְּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (כא) וּלְפָנַי אֱלֹהֵי הַכְּלֵן יַעֲמֵד וְשָׁאֵל לֹא בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לְפָנַי ה' עַל־פְּיּוֹ יֵצְאוּ וְעַל־פְּיּוֹ יִבְאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל־הָעֵדָה:

4. משה מסמך את יהושע על פי ציווי של הקב"ה

(כב) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמֵדְהוּ לִפְנֵי אֱלֹהֵי הַכְּלֵן וּלְפָנַי כָּל־הָעֵדָה: (כג) וַיִּסְמַךְ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֶהוּ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד־מֹשֶׁה:

הופעת הסיפור השביעי כאן מעוררת מספר קשיים.

- הציווי נכתב כאן בצורה מתפרצת, כשלכאורה אין כל קשר בינו לבין המסופר לפניו.
- מדוע מצווה משה כבר כאן לעלות אל הר העברים ולמות? על פי בחינת התאריכים

עלה אל הר העברים-הציווי והקושי

בסיפור השביעי בפרשה מצטווה משה לעלות אל הר העברים ולהשקיף אל עבר ארץ כנען לפני מותו. לסיפור ארבעה חלקים.

1. הציווי

(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל־הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה וְרֵא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (יג) וְרֵאִיתָה אֹתָהּ וְנִאֲסַפְתָּ אֶל־עַמִּיךָ גַּם־אֶתָּה כְּאֲשֶׁר נִאֲסַף אֶהֱרֵן אַחִיר: (יד) כְּאֲשֶׁר מְרִיתֶם שִׁי בְּמַדְבַּר־צֹן בְּמַרְיָבֵת הָעֵדָה לְהַקְדִּישֶׁנִּי בְּמִים לְעִינֵיהֶם הֵם מִי־מַרְיָבֵת קָדַשׁ מְדַבְּר־צֹן: פ

משה אינו נענה לציווי. במקום ההיענות, מבקש משה למנות לו מחליף.

2. בקשת משה למינוי מחליפו

(טו) וַיִּדְבַּר מֹשֶׁה אֶל־ה' לֵאמֹר: (טז) יִפְקֹד אֶ־לְהִי הַרוּחַת לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה: (יז) אֲשֶׁר־יֵצֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֵדוּת ה' כְּצֵאן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם רָעָה: הקב"ה נענה לפנייתו של משה, ומציין את יהושע כמתאים לתפקיד המנהיג המחליף

¹ פרק כ' בספר במדבר פותח את תאור שנת הארבעים ללכת בני ישראל במדבר. כך נכתב בפסוק הראשון (א) וַיִּבְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מְדַבְּר־צֹן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיָּשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ וְנִתְּמַת שֵׁם מְרִיָם וַתִּקְרָב שֵׁם:

- משה כלל אינו מגיב לציווי לעלות אל הר העברים. תגובתו היא הבקשה למנות מנהיג שיחליף אותו בבא העת.
- כפי שמראה הטבלה הבאה, הציווי כאן הוא תעתיק כמעט מדויק של הציווי שנצטווה משה ביום מותו בסוף פרשת האזינו. מה משמעותה של כפילות זו?

המופיעים בכתובים, נאמרו הדברים בין מותו של אהרון בראש חודש אב של השנה הארבעים, לבין נאומו של משה בתחילת דברים שנאמר בתחילת חודש שבט שלאחר מכן. על פי המסופר מכאן ועד לסוף חומש דברים, היה משה מעורב בעוד עשייה רבה. מדוע אם כן הצטווה כבר כאן לעלות ולראות ולמות?

פינחס פרק כ"ז	האזינו פרק ל"ב
(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל־הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה וְרֵאֵה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (יג) וְרֵאִיתָהּ אֹתָהּ,	(מח) וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: (מט) עֲלֵה אֶל־הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וְרֵאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחְזָה:
וַנֹּאסֶפֶת אֶל־עַמִּיךָ גַּם־אֶתָּה כְּאֲשֶׁר נֹאסַף אֶהְרֹן אַחִיךָ:	(נ) וּמַתְּ בְּהֵרָ אֲשֶׁר אֶתָּה עֲלֶיהָ שְׁמָה וְהֹאסַף אֶל־עַמִּיךָ כְּאֲשֶׁר־מַתְּ אֶהְרֹן אַחִיךָ בְּהֵרָ הַהֵר וַיֹּאסַף אֶל־עַמִּי:
(יד) כְּאֲשֶׁר מְרִיתֶם לִי בְּמִדְבַר־צֹן בְּמַרְיָבֶת הַעֲדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּיּוֹם לְעִינֵיהֶם הֵם מִי־מַרְיָבֶת קָדַשׁ מִדְבַר־צֹן: פ	(נא) עַל־אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי־מַרְיָבֶת קָדַשׁ מִדְבַר־צֹן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
	(נב) כִּי מִנְגִּד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תִבּוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אָנֹכִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

הוא מעין נבואה הנמסרת למשה כדי שלא יעלה על לבו שאולי יכנס לארץ כנען.

וכך תאר זאת הרמב"ן:

ואיננה מצוה שיצונו הקדוש ברוך הוא לעשות כן עתה, שאם כן יהיה מתחייב לעלות שם מיד. אבל טעמו תעלה (בעתיד בלבד, אד"י) אל הר העברים וראית את הארץ. כי בעבור שציווהו לאלה תחלק הארץ (לעיל כו נג) הודיעו כי לא על ידך תחלק. כי אתה תעלה לראש הר העברים טרם שיסעו ישראל מארץ מואב ותמות בו ולא יגיעך מן הארץ לבד הראיה. וכן קח לך את יהושע (פסוק יח), בבוא יומך תקח את יהושע. והשלים הכתוב (פסוק כב) לספר כי עשה כן

כיוון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר כמדומה שהותר לי נדרי...א"ל בני מכאן ואילך אתה אסור ליכנס:

השאלות הנ"ל העסיקו הרבה מהפרשנים של המקרא, ומצינו אצלם שלוש גישות עקרוניות.²

ההודעה הנבואית המטרימה - גישת הרמב"ן

הרמב"ן כהרגלו רואה את הכתובים במבט רחב, ומתייחס למיקומה הבעייתי של הפרשה. לדעתו, הפרשה מסופרת שוב בסוף פרשת האזינו, בתאור ימי משה האחרונים. זהו מקומה הנכון של הפרשה. שם מצטווה משה לעלות על הר העברים ולמנות את יהושע כמחליפו. ושם הוא מממש שני ציוויים אלה.

כאן מופיעים הדברים כגילוי מטרים של הקב"ה, המגלה למשה את תכניתו העתידית. הסיפור כאן

² רש"י כדרכו אינו עוסק בפרשנות כוללת. הוא מתייחס כאן בעקבות המדרש רק לסמיכות הפרשיות שבין הציווי לעלות על הר העברים לבין הסיפורים שקדמו לציווי זה. (יב) עלה אל הר העברים - למה נסמכה לכאן? כיון שאמר הקדוש ברוך הוא נתן תתן להם (לבנות צלפחד, אד"י), אמר אותי ציוה המקום להנחיל, שמא הותרה הגזירה ואכנס לארץ. אמר לו הקדוש ברוך הוא גזרתי במקומה עומדת. דבר אחר

משה בלב שלם, והוא העשייה אשר יזכיר (דברים לא ז) בעת פטירת משה כאשר אמרו השירה הוא והושע בן נון:

גישת הרמב"ן אינה פשוטה. מה מקום יש להעביר אל משה כמחצית השנה בטרם נפטר, את הנבואה המתייחסת לסיפור סוף חייו? גם לשונה של הנבואה קשה. גישת הרמב"ן מחייבת אותו להסביר שמילות הציווי "עלה וראה", המופיעות בפסוק י"ב, משמעותם לשון עתיד רגיל, בבחינת יגיע בקרוב הזמן בו תעלה ותראה.

(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל-הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (יג) וְרָאִיתָה אֹתָהּ וְנִאֲסַפְתָּ אֶל-עַמֶּיךָ גַּם-אֶתְּהָ כְּאֲשֶׁר נִאֲסַף אֶהְרָן אֶחָיִךְ: (יד) כְּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַר-צֹן בְּמַרְיַב־הַעֲדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּיָּמִים לְעֵינֵיהֶם הֵם מִי-מְרִיבֵת קִדְשׁ מִדְּבַר-צֹן: פ

שני ציוויים נפרדים לעלות על הר העברים - גישת האברבנאל

הקשיים על פירושו של הרמב"ן, הביאו את האברבנאל לדרוש את הציווי של פרשתנו כציווי העומד בפני עצמו. בחודשי חיו האחרונים על משה להכין את העם למעבר אל ארץ כנען. כדי שיוכל להכין את המעבר כראוי, טוב יהיה אם משה יראה את הארץ כמה וכמה פעמים. מאחר ומשה מנוע מלהיכנס לארץ, ראוי שלפחות יוכל לראותה מפסגת הר העברים. בתגובה לציווי עכשווי זה, מבקש משה למנות את מחליפו, ויהושע מקבל את המינוי. לאחר חודשים ספורים, בימי חיו האחרונים, מקבל משה שוב את הציווי לעלות על הר העברים הר נבו ולמות שם.

וכך תאר זאת האברבנאל (במדבר כז, יב) ואינו נכון בעיני (פירושו של הרמב"ן). כי למה זה יספר הכתוב כאן ענין אחד שלא היה בזמן ההוא וקרוב לזה, יחזור ויספרהו פעם אחרת, ויותר טוב לכתוב כל זה אחר שירת האזינו. גם אמרו ויעש משה כאשר צווה ה' אותו אי אפשר שיפורש אלא על מה שנעשה עתה לא שיבשרהו אח"כ, ובזה אין בשורה מוצאת. ואיך יצווה השם על העליה בהר למות שם אם עדין היה צריך לעשות מלחמת מדין, כמ"ש נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמך (במדבר

לא). ואיך יצווה אותו עתה לעלות בהר ולמות שם. והנה אחר זה בסדר מסעי באו מצוות מחודשות כענין כבוש הארץ ונחלתה והמנחילים אותה וערי המקלט וערי הלויים. וכל זה ממה שיוכיח שלא בא הדבור הזה במקומו הראוי.....ומפני זה כולו אמרתי אני שבדבור הזה עם היות שצווהו יתברך שיעלה בהר ויראהו את הארץ, לא היה כדי שימות שמה מיד, ואינו כספור האחר שבא בסוף סדר האזינו. ואין הפועל שזכר הכתוב שיעשה כאן הוא הנזכר שמה, כמו שחשב הרב רבי משה בר נחמן זכרונו לברכה. ולכן לא נאמר כאן ומות בהר כמו שנזכר שם. אבל ציווהו שיעלה בהר שהיה לפנייהם כלומר פעמים רבות, ויראה משם את הארץ. שבכל עת שיעלה שמה ישא עיניו אל ההרים כדי לראותה יום יום. ואמרו עתה וראית אותה ונאספת אל עמך, הוא להגיד שעתה יראה את הארץ מעצמו כל מה שיוכל לראות, אבל עוד יראה אותה ראה אחרת בעת מיתתו כמו שיזכור שמה, וזהו וראית אותה שהוא העתיד בזמן ההוא ונאספת אל עמך.....

ומשה השיבו יפקוד ה' א-להי הרוחות, רוצה לומר אחרי שאני עתיד למות ותצווה אותי דברים מחמת מיתה, גם אני לא אחשוך פי ואבקש מאתך הדברים הצריכים לאותו ענין, והוא שתפקוד איש שיהיה שר צבא העם הזה.....וזכרה התורה כי כמו שעשה הקדוש ברוך הוא מה שבקש לפניו משה מהפקידה, כך עשה משה מה שצווהו האל בסמיכת יהושע ומצוותו אליו וכבודו. וע"ז אמר ויעש משה כאשר צווה ה' אותו.

הקושי העולה מגישת האברבנאל הוא שמשה לא מקיים את הציווי, למרות שמדובר בציווי העומד בפני עצמו, שאינו קשור לציווי האחרון של פרשת האזינו.

הציווי ככותר ספרותי - הרב אלחנן סמט

הרב אלחנן סמט רואה את מינויו של יהושע כעיקר הסיפור, ובמודע הוא מתעלם לרגע מהציווי לעלות אל הר העברים. על פי פירושו, מתוך שמשה מונה את ישראל, הוא מבין שיש למנות לעם הנכנס לארץ מנהיג ראוי. הניתוח הספרותי של בקשת משה, והשוואת הבקשה לסיכום המניין של בני ישראל, מרמזים על כך.³ הפועל פקד מופיע בבקשת משה

הביטוי כצאן אשר אין להם רועה, בבקשת משה למנות לו מחליף, מופיע בפרק כ"ז ט"ו. במדבר כו, (ג) אֲלֵה פְקֻדֵי

³ הפועל פקד מופיע בפרק כ"ו פסוק ס"ג בסיכומו של המפקד, ושב גם בפרק כ"ז פסוק ט"ו בבקשת משה.

למנות מנהיג, וגם הביטוי הייחודי **כצאן אשר אין להם רועה**, המופיע בבקשת משה למנות מנהיג מחליף, רומזים על מפקד בני ישראל.

מתוך כך סבור הרב סמט שמשה הפוקד את העם, מתעורר לבקש את מינוי מחליפו. זה תוכנה העיקרי של הפרשה. הציווי לעלות על הר העברים ינתן למשה רק בסוף ימיו ממש, ואין מקומו כאן כלל. **הציווי נכתב כאן מאחר וקיים צורך להציב כותרת לסיפור המרכזי**, דהיינו לבקשתו של משה למנות לו מחליף. וכך תאר זאת הרב סמט באחד משעוריו בישיבת הר עציון:

את דבר ה' למשה בפסוקים י"ב-י"ד 'עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ', **אנו מציעים לזהות באופן מוחלט עם מקבילו בסיומה של פרשת האזינו**, כפי שמלמד הדמיון הרב בין שני המקומות. אם כן הופעת דבר ה' הזה במקומו היא בכל זאת על דרך 'אין מוקדם ומאוחר בתורה'. אולם אין הדבר כן ביחס להמשכו של הסיפור.

הבה נבהיר את דברנו. בזמן שאנו עומדים באמצעה של פרשת פינחס, חודשים אחדים לפני מותו של משה, לא נאמרו דברים אלה למשה, לא כציווי שיש לקיימו (כשיטת רי"א), ולא כהודעה על העתיד (כשיטת הרמב"ן). דברים אלה של ה' עתידים להיאמר למשה רק ביום מותו, ככתוב בסופה של פרשת האזינו. אולם התורה היא **שהקדימה וסיפרה זאת כאן, ולא לצורכו של משה, אלא לצרכנו אנו הקוראים**.

בקשתו של משה באה באמצע פעילותו הרגילה כמנהיג העם, ועל כן היא היתה מכה בנו כרעם ביום בהיר, ללא כל הכנה נפשית מצדנו וללא כל בסיס בכתוב. אלמלא הודיעה לנו התורה לפני כן כי קרוב יום מותו של משה (ובכך רמזה לנו כי גם משה עצמו מודע לכך).

הרמב"ן ראה בפסוקים י"ד-י"ד הודעה של ה' שנאמרה למשה בפועל בשעה זו, ודבר זה הכריח

אותו להידחק ולשנות את לשונות הציווי שבדברי ה' ללשונות עתיד. על פי הפירוש המוצע עתה יש לראות בפסוקים י"ב-י"ד הודעה של התורה לקוראים את הסיפור, הנעשית באמצעות הקדמת הציווי המופיע בסוף פרשת האזינו, וקביעתו במקומו על דרך 'אין מוקדם ומאוחר בתורה'.

הסיפור המפוצל - גישת הספרי

בדעתנו להציע הסבר שונה המסתמך על המקום השלישי בו מופיעה העליה על הר העברים.

כוונתנו היא לתחילת פרשת ואתחנן בדברים פרק ג. לאחר שבתחילת הפרק משה מתאר את כיבוש עבר הירדן ומסירתו לבני ראובן גד ומנשה, הוא עובר לספר על בקשתו מהקב"ה לעבור לארץ כנען. כאן מתחילה פרשת ואתחנן, עם תחינתו של משה לעבור אל ארץ כנען:

דברים ג

(כג) וְאַתְּחַנֵּן אֶל־ה' בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר: (כד) ה' א-לוהים אֵתָהּ הַחֲלוּת לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גְּדֻלְךָ וְאֶת־יְדֶךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֶל־בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ וְכַגְּבוּרֹתֶיךָ: (כה) אֶעֱבְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַקָּר הַטּוֹב הַזֶּה וְהִלְבֵּנִי:⁴

משה מתאר גם את סירובו של הקב"ה הכולל את הציווי לעלות ולראות את הארץ מעל ראש הפסגה, ואת הציווי למנות את יהושע כמחליף.

(כו) וַיַּתְּעֶבֶר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב־לֶךָ אֶל־תּוֹסֹף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדְּבַר הַזֶּה: (כז) עֲלֶהוּ רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְשֹׂא עֵינֶיךָ יְמֵה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרְחָה וּרְאֶה בְּעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: (כח) וְצֹו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְקָהוּ וְאִמְצָהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּרְאֶה: (כט) וּנְשָׂב בְּגִיַּא מוֹל בֵּית פְּעוֹר:⁵

המדרש משייך את סיפור תחינתו של משה, למסופר בפרשתנו. וכך מצינו בספרי במדבר פייסקא קלד,

לפניכם ואשר יבא לפניכם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה:

⁴ וכבר הזכיר רש"י על אתר, שתחינת משה נאמרה לאחר כיבוש עבר הירדן. 'בעת ההיא, לאחר שכבשתיה ארץ סיחון ועוג דמית שמא הותרו הנדר'.

⁵ הביטוי ראש הפסגה המופיע בפרשת ואתחנן, שונה מהביטוי הר העברים המופיע בפרשת פינחס. אך במילוי הציווי בפרשת האזינו מזוהים שני אלה כמקום אחד. בעת

משה ואלעזר הכהן אשר פקדו את בני ישראל בערבית מואב על ירדן ירחו: (טו) ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את בני ישראל במדבר סיני: (סו) כי אמר ה' להם מות ימתו במדבר ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון: ט
במדבר כז, (טו) וידבר משה אל-ה' לאמר: (טז) יפקד א-להי הרוחת לכל-בשר איש על-העדה: (יז) אשר יצא

עלינו להסביר מדוע פיצלה התורה את הסיפור, ולא הזכירה בפירוש את תחינתו של משה, כאן בפרשת פינחס.

הקושי הראשון מהווה פרט מהבירור הכולל של היחס שבין סיפורי המדבר המתוארים בחומשים הקודמים, לבין אזכורם על ידי משה בנאומו האחרון שבספר דברים. נראה שמשה בנאומו היה משנה את צורת הצגת הדברים, מאחר ורצה להשפיע על הדור הנכנס לארץ ולעודדו. מתוך כך העביר משה בנאומו ציוויים של הקב"ה והציגם כיוזמות שלו או של העם, ולהיפך, הציג יוזמות של העם כציוויים של הקב"ה.⁶ כך גם כאן. משה בנאומו מעוניין לבסס את מעמדו של יהושע כמנהיג החדש. לכן פוסח משה על הבקשה שלו למנות לו מחליף, ומזכיר רק את בחירתו של יהושע על ידי הקב"ה "וַיִּצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַחֲזַקְהוּ וְאַמְצֵהוּ".

הקושי השני מחייבנו להסביר מדוע נמנעה התורה מלהזכיר את תחינת משה בסיפור הדברים בפרשת פינחס, למרות שתחינתו מהווה מרכיב חשוב בהתהוותה של הפרשה.⁷

עלינו להסביר שהתורה נוקטת לעתים לפצל את סיפוריה ולהעביר חלק מהסיפור למקום הנראה מתאים יותר.⁸

⁷ כבר הפרשנים הראשונים היו ערים לפיצול של סיפורים, ולעתים פתרו הדבר בהערה כללית שדברי התורה צריכים אלה לאלה. ראה לדוגמה רש"י (במדבר כא כא) וישלח ישראל מלאכים - ובמקום אחר תולה השליחות במשה.....**הכתובים הללו צריכים זה לזה, זה נועל וזה פותח.** וראה גם בהערה 9 להלן.

⁸ הביטוי 'הסיפור המפוצל' הוצע על ידי הרב אלחנן סמט בבואו להסביר את פתיחתה של פרשת ויחי (בראשית מח). קריאה פשוטה של סיפורי יוסף מלמדת שבעת פטירתו של יעקב היו אפרים ומנשה בוגרים בתחילת שנות העשרים לחייהם. הליך ברכתם על ידי יעקב, ושילובם בין ברכיו, מתאים יותר לילדים צעירים. גם קשה להבין מדוע מתייחס יעקב לבני יוסף, כאילו רואה הוא אותם לראשונה בחייו. (בראשית מח ח) וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה: הרב סמט טוען שבתחילת ויחי מתוארים למעשה שני מפגשים של יעקב עם יוסף ובניו. התאור הראשון מתייחס למפגש הראשון של יוסף עם אביו בארץ גושן לאחר הפרידה הממושכת של כ"ב שנים (בראשית מו). במפגש זה היו אפרים ומנשה ילדים רכים. עליהם שואל יעקב מי אלה, ואותם הוא מברך בין ברכיו. התאור השני מתייחס לבני יוסף הבוגרים הנפרדים מסבם יעקב הנוטה למות. שם זוכים הם לברכה, אַפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְיְהוּדָה.

• **בשעה שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר דומה אני שהתיר לי נדרי. התחיל שופך תחנונים לפני המקום.... שנאמר ואתחנן אל ה' (דברים ג כג) במיני תחנונים.**

צירוף שני המקורות מאפשר לנו לקבל את התמונה השלימה כדלהלן.

הסיפור התחיל עם כניסתו של משה לנחלת שבטי עבר הירדן. כניסה זו מעוררת אצלו את הרצון להצטרף לעוברים לארץ כנען. הוא מתחנן אל הקב"ה, ומבקש לעבור. הקב"ה מסרב, ומודיע על הסירוב למשה באמצעות הציווי לעלות להר העברים. ההנחיה לעלות אל הר העברים גורמת למשה לבקש למנות לו מחליף. יהושע נבחר ומשה סומך ידיו עליו.

מבין הפרשנים הקלסיים, מצינו שרק החזקוני הלך בדרכו של הספרי, וכרך את שני הסיפורים יחדיו. וכך כתב בפירושו לפרשת פינחס,

(יב) עלה אל הר העברים - חסר כאן מה שהתפיל משה לעבור בארץ ופירשו במקום אחר כדכתיב ואתחנן אל ה' וגו'.

צירוף הסיפור מפרשת ואתחנן לסיפורים של פרשת פינחס, מחייב להתמודד עם שני קשיים.

• עלינו לברר מדוע אין הפרטים בשני הסיפורים זהים.

הציווי נאמר (דברים לב מח) וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: (מט) **עֲלֵה אֶל־הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הַר־נֹבֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִזְבֵּחַ אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וְרֵאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחְזָה: ובעת הביצוע נאמר (דברים לד א) וְעַל מֹשֶׁה מְעַרְבֵת מִזְבֵּחַ אֶל־הַר נֹבֹ **רֵאשׁ הַפְּסָגָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ.****

⁶ הדברים יובנו עוד, אם נקבל את הגישה הטוענת שספר דברים נכתב על ידי משה כסיכום חייו. הספר קבל את חותמו של הקב"ה, ניתן בחזרה אל משה על ידי הקב"ה כפי שניתנו ארבע החומשים הראשונים, ונכלל בין חמשת ספרי התורה. ראה על כך בהרחבה בספרו של הרב יהודה קופרמן קדושת פשוטו של מקרא, מוהר"ק 2009, ח"ב עמ' שצ"א. וכך כתב שם, **'והנה לקראת סוף חייו השכיל משה ליישם ולעשות מלאכת בוראו....' עבד ה' הרהיב בנפשו ו'הואיל' לעשות מלאכתו של הקב"ה.... משה קבל על עצמו את מלאכת הניסוח של 'מגילה' חדשה, הוא חומש דברים. הוא ניסח המגילה 'ככל אשר ציווה אותו אליהם' (דברים א). 'ציווה' במשמעות של עבר מוקדם, ציווה כבר בסיני או באוהל מועד.... ניסוח זה של משה קבל אחר כך את אישורו של הקב"ה בעצמו. ואז ה' אומר ומשה כותב', את החומש הזה כמו החומשים הראשונים. משה הציע לקב"ה את הטייטה של חומש דברים..... הקב"ה אשר את הטייטה והכתיב אותה מפיו לאזנו של משה כשאר החומשים.**

(יג) מאין לי בשר לתת לכל־העם הַזֶּה כִּי־יִבְּקוּ עָלַי
לֵאמֹר תִּנְהַלְנוּ בָּשָׂר וְנֹאכְלָהּ: (יד) לֹא־אוּכַל אֲנִכִּי לִבְדִּי
לְשִׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כִבֵּד מִמֶּנִּי: (טו) וְאִם־קָכְהוּ
אֶת־עֵשָׂה לִי הֲרֹגְנִי נָא הֲרֹג אִם־מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֵל־
אֲרָאָה בְּרַעְתִּי:

סיכום

הסתמכות על העקרון שדברי התורה משלימים אלה את אלה, מאפשרת לנו לקרוא יחדיו את סיפור תחינתו של משה בתחילת פרשת ואתחנן, עם הציווי המתפרץ לעלות אל הר העברים בפרשת פינחס. הסיפור המאוחד מובן היטב, שהרי תחינתו של משה היא המניע המרכזי שלו. התורה נמנעת מלהזכיר את בקשתו האישית של משה בפרשת פינחס, כדי להדגיש את פעילותו הממוקדת והמתמדת של משה עבור עמו אותו אהב ועבורו מסר את נפשו.

תחינתו של משה מייצגת בקשה אישית שלו שאינה משתלבת עם צרכי העם. לבקשות אישיות שכאלה כמעט ואין מקום בסיפורי התורה, המספרת את סיפורו של העם על מנהיגיו. רק בנאומו האחרון הכולל גם גישות והרגשות אישיות, מוכנה התורה לכלול בקשות שכאלה.⁹

גם בקשותיו של משה שהוזכרו בחומש שמות ובחומש במדבר הנראים כבקשות אישיות, הן למעשה בקשות **עבור העם**.¹⁰ כדוגמא נביא שני מקומות שכאלה.

הבקשה לאחר חטא העגל, נראת כבקשה אישית, אך כל מטרתה למנוע כילוי של העם. (שמות לב),
(לא) וַיִּשָּׁב מִשָּׂה אֶל־ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי חָטָא הָעָם הַזֶּה
חַטָּאָה גְּדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי זָהָב: (לב) וְעַתָּה אִם־
תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אֵין מַחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ:
וכן מצינו בבקשתו האישית לכאורה בקברות התאוה בפרשת בהעלותך. גם כאן משה מבקש למעשה למלא בקשת העם למזון (במדבר יא),

אלא שהוא מוסיף גם סיבה אפשרית לפיצול הסיפורים, שהיא רלבנטית גם לענייננו. וכך כתב על תחינתו של יוסף שלא הזכרו כלל בעת מכירתו. (בראשית מב כא) 'אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו... והכתוב לא סיפר זה שם, או מפני שהדבר ידוע בטבע כי יתחנן אדם לאחיו בבואו לידים להרע לו, וישביעים בחיי אביהם ויעשה כל אשר יוכל להציל נפשו ממות, או שירצה הכתוב לקצר בסורחנם, או מדרך הכתובים שמקצרים במקום אחד ומאריכים בו במקום אחר.'

¹⁰ ביטוי מתאים לכך מצינו כבר במדרש, במדבר רבה פרשת חקת פרשה יט, 'שמשו הוא ישראל וישראל הן משה ללמדך שראש הדור כל הדור.'

על פי העקרון של הסיפור המפוצל ניתן להסביר היטב את הנוסח הבעייתי של ברית בין הבתרים. גם שם מצרפת התורה סיפורן של שתי התגלויות של הקב"ה. ההתגלות הראשונה (בראשית טו, א-ו) היא ההתגלות שלאחר מלחמת המלכים, ואילו ההתגלות הצמודה לה (בראשית טו, ז-כא) היא ברית בין הבתרים שנכרתה עם אברהם עוד בטרם צאתו מחרן לארץ כנען. ראה על כך מאמר הח"מ באתר התנ"ך לפרשת לך לך, 'אין מוקדם ומאוחר בתורה, המשמעות הפרשנית של הקדמת ברית בין הבתרים לאור כשדים.'

⁹ בהערה 7 לעיל הובאו דברי רש"י המתייחס לדברי התורה הצריכים אלה לאלה. גם הרמב"ן מתייחס לכך.